

UNIVERSITY OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406061640>

Author(s):	Jokinen, Arto; Ahlbäck, Anders; Kinnarinen, Kirsi
Title:	Näkymätön sukupuoli näkyväksi
Main work:	Mieskysymys : miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka
Editor(s):	Jokinen, Arto
Year:	2012
Pages:	171-185
ISBN:	978-951-44-8899-3
Publisher:	Tampere University Press
Discipline:	Sociology; Other social sciences
School /Other Unit:	School of Social Sciences and Humanities
Item Type:	Article in Compiled Work
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201406061640

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

NÄKYMÄTÖN SUKUPUOLI NÄKYVÄKSI

Miehet ja pojat ovat yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen ”näkymätön sukupuoli”. Tämä ilmaisuhan viittasi alkujaan naisten näkymättömyyteen miesten dominoimassa ihmistieteellisessä tutkimuksessa. Nykyään tutkimus huomioi naiset paremmin, mutta paradoksaalisesti se samalla vahvistaa sukupuolen ja naisen välistä yhteyttä, koska miehet pysyvät yhä sukupuolitietoisien tarkastelun ulkopuolella. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että sukupuolentutkimusta esittelevissä artikkelikokoelmissa kaikki tekstit saattavat käsitellä vain naisia ja tyttöjä tai miehet ovat aiheena vain yhdessä tekstissä. Miehistä tehdään yhä vähän sukupuolitietoista tutkimusta. Kun miehet ja pojat ovat tutkimuksen kohteena, tutkijat kirjoittavat edelleen ”ihmisistä”, ”poliitikoista”, ”metallityöläisistä” tai ”jalkapallofaneista” näkemättä kohteensa sukupuolistuneisuutta, toisin sanoen sitä, miten sukupuoli vaikuttaa esimerkiksi politiikan etenemiseen uralla, hänen verkostoihinsa, kannanottoihinsa ja niihin teemoihin, joita hän pitää tärkeinä politiikassa.

Miehiä ja poikia tutkitaan monien oppialojen puitteissa, mutta suurimmassa osassa tutkimusta ei huomioida kohteen sukupuolistuneisuutta. Mies- ja maskuliinisuustutkimus sen sijaan tekee miesten ja poikien sukupuolta näkyväksi. Se tutkii, miten sukupuoli vaikuttaa miehiin ja poikiin sekä mitä heidän sukupuolisuutensa merkitsee yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Me tarkoitamme tässä mies- ja maskuliinisuustutkimuksella sellaista tutkimusta, joka hyödyntää feministisessä tutkimuksessa kehitettyjä sukupuolen teorioita – välillä niitä kritisoidenkin – sekä kehittää niitä käsittelemään tutkimuskohteita. Tästä on varsinkin Suomessa usein käytetty nimeä ’kriittinen miestutkimus’, mutta tämä termi ei ole pohjoismaisessa tai kansainvälisessä tutkimuksessa laajemmin käytössä. Miestutkimukseksi halutaan joskus lukea myös tutkimusta, joka keskittyy muun muassa miesten ja poikien sukupuolistuneisiin arjen käytäntöihin, mutta ei ole kiinnostunut niiden sukupuoliteoreettisesta ulottuvuudesta. Tästä voi mielestämme mieluummin käyttää termiä ’miestä koskeva tutkimus’.

Tässä kirjoituksessa hahmotamme lyhyesti mies- ja maskuliinisuustutkimuksen kansainvälistä kehitystä 1970-luvulta näihin päiviin saakka ja suomalaisen tutkimuksen hidasta kasvua. Pohdimme alan tilannetta nykypäivänä ja syitä siihen, miksi tutkimustieto liittyen teemaan miehet, pojat ja tasa-arvo on yhä hyvin vähäistä, sekä tutkimusalan tulevaisuudennäkymiä.

Miestutkimuksen synty

Kansainvälisesti miestutkimuksen varhaisvaihe (ensimmäinen aalto) voidaan paikantaa 1960–70-luvulle Yhdysvaltoihin, jossa feministit kritisoivat patriarkaattia ja totesivat muun muassa, että henkilökohtainen on poliittista. Samalla homoliike nosti esiin heteroseksismin, miesroolin ahtauden ja seksuaalisuuden merkityksen identiteetille.

Kansalaisyhteisöiden puolesta marssivat värilliset miehet kiinnittivät huomiota miesten keskinäisiin eroihin ja sortomekanismeihin. Tällöin joukko feminismiin ja tuolloin sosiaalitieteissä vallalla olleeseen sukupuolirooliteoriaan perehtyneitä heteromiehiä kiinnostui näiden ajatusten soveltamisesta myös heteromiehiin. Feminismissä rooliteoria oli suosittu, koska jos naisen rooli on sosiaalisesti opittu eikä biologinen kohtalo, sitä voidaan myös muuttaa ja siten naisen asemaa voidaan parantaa. Aluksi ilmestyi miesten terapiakirjallisuutta ja syntyi miesten kasvu- ja terapiaryhmiä. Myöhemmin tästä kehittyi miestutkimusta, jossa tultiin muun muassa siihen tulokseen, että patriarkaatti sortaa myös miehiä ja heille on hyödyllistä vapautua miehen roolista oman hyvinvointinsa tähden.

Miehiä miehinä tutkiva, sukupuolta merkityksenantona ja sukupuolikategorioita kriittisesti tarkasteleva miestutkimus (toinen aalto) kehittyi akateemiseksi tutkimukseksi 1970-luvun lopulta lähtien Australiassa, Britteissä, Pohjois-Amerikassa ja Skandinaviassa. Uusi miestutkimus syntyi vaihtoehdoksi sukupuolirooliteorialle, jota kritisoitiin abstraktisuudesta, vähäisestä empiirisestä tutkimuksesta, miesten välisten erojen sivuuttamisesta, ja siitä, ettei se tarjonnut välineitä ymmärtää vallan, talouden ja sukupuolen monimutkaisia kytkentöjä.

Tim Carrigan, R.W. Connell ja John Lee esittelivät artikkelissaan vuonna 1985 hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen ja teorian monista maskuliinisuuksista, niiden välisestä hierarkiasta ja naisten sulkemisesta tämän järjestelmän ulkopuolelle. Lähtökohta oli yhtäältä feministisissä patriarkaattiteorioissa, joiden perusteella miehillä on ylivalta naisista, ja toisaalta niissä keskusteluissa, joita käytiin miesten välisistä eroista ja miesten mahdollisuudesta muuttaa patriarkaattia. Puhuttaessa miehistä kategorisesti hallitsevana sukupuoliluokkana oli sivuutettu esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan, seksuaalisuuteen ja etniseen taustaan liittyvät erot. Miestutkimuksen toinen aalto sisältää sekä teoreettista että empiiristä tutkimusta, ja se on painotukseltaan sosiaalitieteellistä.

Hegemonisesta maskuliinisuudesta kehittyi 1980-luvun lopulta lähtien miestutkimuksen keskeinen ja tutkimusta liikaakin hallitseva käsite. Se viittaa ensinnäkin siihen, miten tiettyssä historiallisessa ajassa ja paikassa esiintyvä kulttuurisesti idealisoitu maskuliinisuus ja siihen liittyvät arvot ja maailmankatsomus ovat hallitsevassa asemassa. Toiseksi, käsite viittaa siihen, miten yhteiskunnassa poliittista, taloudellista, sosiaalista ja uskonnollista valtaa käyttävä ryhmä miehiä muodostaa johtavan luokan, vaikka he eivät yleensä ole hegemonisen maskuliinisuuden ”mannekiineja”. Hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluu 2000-luvulla ainakin länsimaissa yrity maailman ja valtiohallinnon yläportaana miesten esittämä ”korporaatiomaskuliinisuus”. Kolmanneksi, hegemoninen maskuliinisuus sisältää myös ideaalikuva, ihanteen, joka ilmentää tai symboloi sitä. Symboli voi olla fiktiivinen tai faktuaalinen, mutta idealisoituina lähempänä tarua kuin totta. Hegemoninen maskuliinisuus onkin symbolisesti glorifioitu kulttuurituotteissa ja mediassa.

Hegemonisen maskuliinisuuden voi ymmärtää säätelyjärjestelmäksi, joka asettaa miehet keskinäiseen järjestykseen ja sisältää resurssin, josta ammentamalla miehet esiintyvät hyväksytyllä tavalla miehinä. Hegemonisen maskuliinisuuden johtava asema perustuu sen kykyyn hallita todellisuudesta tehtäviä tulkintoja erityisesti siitä, mikä on luonnollista ja normaalia. Johtavalla luokalla on käytössään suostuttelukeinojen lisäksi pakkokeinot, kuten poliisi, armeija ja rangaistuslaitos, sekä johtava asema parlamentaarisisessa elämässä kuten valtiopäivillä ja puolueissa.

Teoriaa on kuitenkin myös paljon kritisoitu muun muassa juuri siitä, että se jättää epäselväksi, mikä hegemoninen maskuliinisuus loppujen lopuksi on – ihanne, tietyn miesryhmän ”tyyli” vai tiettyjen miesten valta-asema. Kritiikkiä on myös kohdistettu Connellin väitteeseen että hegemonisen maskuliinisuuden keskeinen tehtävä on legitimoida patriarkaattia. Miesten välisissä nokkimisjärjestyksissä voi olla kyse paljosta muustakin kuin miesten vallasta suhteessa naisiin – esimerkiksi jonkun yhteiskuntaluokan, uskontoryhmän tai

etnisen ryhmän valta yli muiden ilmaistaan usein mielikuvilla siitä, mikä ryhmä on ”miehekkäämpi” kuin toiset. Lisäksi tietyn yhteiskunnan hegemoninen maskuliinisuus on vaikeaa ellei mahdotonta empiirisesti paikantaa, se, mikä maskuliinisuus on hegemonisessa asemassa, voi vaihdella ryhmästä ja tilanteesta toiseen.

Ennen kuin siirrymme kolmanteen aaltoon, käymme läpi, miten yllä kuvattu kansainvälinen kehitys näkyi Suomessa.

Suomalainen tutkimus

Sukupuoliroolitutkimuksen pioneerityö on Elina Haavio-Mannilan teos *Suomalainen nainen ja mies – asema ja muuttuvat roolit* vuodelta 1968. Jo siinä tuli esiin miesten sukupuolen merkitys heidän elämässään, mutta kyse ei toki ollut vielä miestutkimuksesta. Miehiä ja isyyttä käsittelevää populaaria tietokirjallisuutta alkoi ilmestyä 70-luvun lopulla, ja sitä on ilmestynyt tasaisesti näihin päiviin saakka (ks. Jokinen osassa 2 tässä kirjassa). Teoksissa ollaan joko huolissaan miesten tilasta esimerkiksi suhteessa emansipoituvaan naiseen tai puolustetaan innokkaasti suomalaista miestä. Isyyden suhteen katsotaan sekä taaksepäin ja kaivataan perinteistä jakoa vanhempien kesken että innostuneena visioidaan isyyden uusia mahdollisuuksia.

Nimenä ”miestutkimus” pulpahti pintaan 1980-luvun puolivälissä, kun tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (TANE) Tutkimusjaosto asetti työryhmän selvittämään kotimaista miestutkimusta. Ryhmä julkaisi raportin *Miestä päin – keskustelua miestutkimuksesta*, jossa esiteltiin ennemminkin miehistä ja pojista tehtyä tutkimusta kuin sukupuolitietoista miestutkimusta. Tällaista tutkimusta on Suomessa tehty yllättävän paljon. Esimerkiksi 1980-luvulla tutkittiin ilmiöitä, jotka käsittelevät keskeisesti miehiä, kuten asunnottomuutta, alkoholismia, työelämää, terveyttä ja lähiöravintolakulttuuria. Tutki-

muksessa tuli myös esiin, miten perinteisen maatalousyhteiskunnan nopea katoaminen, teollistuminen ja kaupungistuminen mursivat perinteisen suomalaisen mieskulttuurin, eivätkä miehet löytäneet paikkaansa lähiöissä. Tutkimukset nostivat esiin miesten elämän nurjia puolia ja sitä alettiin kutsua ”kurjuustutkimukseksi”¹.

TANE järjesti yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kanssa miesten elämäkertojen keruun vuosina 1992–1993, joka poiki artikkelikokoelman *Miehen elämää*. Kirjassa käsiteltiin muun muassa isyyttä, työttömyyttä, seksuaalisuutta ja sodan läpikäyneiden isien jättämää perintöä pojilleen. Juha Siltala kirjoitti samasta aineistosta myös oman aikansa myyntitykin *Miehen kunnia*, joka on psykohistoriallinen tutkimus miesten kunniaista ja taistelusta häpeää vastaan. Nämä tutkimukset pitkälti sivuuttivat feministisen teorian ja olivat enemmän kytköksissä omien tieteenalojensa perinteisiin.

Kuitenkin ajatus, että miesten sukupuoli on sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunut, kuten naistenkin, inspiroi osaa ihmistieteilijöistä. Edellisten teosten ohella 90-luvun puolivälissä ilmestyi myös neljä artikkelikokoelmaa, joissa kirjoittajat käyttivät vaihtelevasti sukupuolen teorioita hyväkseen. Kokoelmissa *Mieheyden tiellä*, *Aatamin puvussa*, *Miehenkuvia* ja *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan* käsiteltiin muun muassa väkivaltaa, tunteita, urheilua, partiota, satamatyöläisten mieskulttuuria ja mieskuvia elokuvissa ja kirjallisuudessa.

Miestutkimusbuumi oli lyhyt ja kiihkeä, ja sen suhde naistutkimukseen vaihteli kirjoittajien mukaan. Osa tunsi käsitteen ’sosiaalinen sukupuoli’, mutta ei liittänyt sitä esimerkiksi sukupuolittuneeseen valtaan tai kysynyt, mitä sukupuolittumisesta seuraa ihmisille arjen käytännöissä, koska he eivät tunteneet sukupuolen käsitteeseen liittyvää teoreettista keskustelua. Ensimmäinen ulostulo sukupuol-

1. Termi sai lisäpontta vuonna 1986 toteutetusta Mies 2000 -ohjelmasta, jossa kiinnitettiin huomiota miesten terveystottumuksiin ja pyrittiin tukemaan miehiä aiempaa terveellisempään elämäntapaan. Koska kampanjan yhteydessä nostettiin esiin miesten epäterveelliset elämäntavat, sitä kritisoitiin miesten käsittelemisestä vain ongelmien kautta ja että miehistä luotiin kurja mies -kuvaa.

litietoisesta miestutkimuksesta oli tapahtunut kuitenkin jo ennen 90-luvun puolivälin buumia. *Naistutkimus*-lehden miestutkimusteemanumerossa vuonna 1992 Jorma Hänninen lanseerasi suomen kieleen termin 'kriittinen miestutkimus' artikkelissaan "Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit". Käsite on suomennos brittiläisen sosiologin Jeff Hearnin käyttöönottamasta termistä 'Critical Studies on Men and Masculinities', joka viittaa feministisesti orientoituneeseen tutkimukseen, jonka tavoitteena on miesten emansipaatio ja uusien miehiä koskevien puhetaipojen kehittäminen.

Hänninen luonnehtii kriittisen miestutkimuksen poliittisuutta siten, että sillä on muusta miestä koskevasta tutkimuksesta ja naistutkimuksesta eroava erityinen kriittinen intressi. Maailma, Suomi mukaan lukien, on yhä edelleen viime kädessä pienen hallitsevan miesryhmän käsissä ja miesten enemmistö tukee tuota valtaa, vaikka se ei olisi heidän etujensa mukaista. Miesten maailma ei silti ole yhtenäinen monoliitti, vaan osa miehistä on marginalisoitunut ja pudonnut yhteiskunnan pohjalle. Samalla suuri osa miehistä kärsii heihin kohdistuvista sukupuoliperusteisista odotuksista ja velvollisuuksista. Miehet ovat luoneet yhteiskunnan, jonka uhreiksi he ovat itse joutuneet. Kriittisen miestutkimuksen haaste onkin, miten esittää miesvaltaan ja maskuliinisuuteen kohdistuvaa, tasa-arvoistumista tukevaa kritiikkiä sekä samalla välttää miehiä yleistävä syyllistäminen ja tuoda esiin maskuliinisuuden positiivisia puolia.

Vuosituhanneen taitteessa ilmestynyt artikkelikokoelma *Mies ja muutos – Kriittisen miestutkimuksen teemoja* ja Arto Jokisen miesten väkivaltaa käsittelevä kirja *Panssaroitu maskuliinisuus* sekä kriittisen miestutkimuksen verkkosivujen avaaminen liittivät etuliitteen 'kriittinen' miestutkimukseen sen verran tiukasti, että mieskeskustelussa ja -tutkimuksessa on 2000-luvulla käyty keskustelua siitä, mihin 'kriittinen' viittaa ja onko kriittinen miestutkimus kuitenkin kritiikitöntä feminismiä kohtaan.

Tutkimuksen kolmas aalto

Ruotsalaisen sukupuolentutkimuksen professorin Ulf Mellströmin mukaan 1970-luvun ensimmäisen vaiheen yksinkertaistavista patriarkaattiteorioista siirryttiin 1980-luvun aikana kohti ”toisen aallon” paradigmaa, jossa painotettiin maskuliinisuuksien moninaisuutta ja eri maskuliinisuuksien välisiä hierarkioita. Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen ympärillä käydystä kriittisestä keskustelusta ja muun muassa queer-teoriasta² tarkastelevien vaikutteiden myötä nousi 1990-luvun aikana ja 2000-luvulla nykyinen, miestutkimuksen ”kolmas aalto”. Siinä nostettiin entistä voimakkaammin esille maskuliinisuus-rakennelmien tilannesidonnaisuudet sekä niiden ristiriitaisuudet, paradoksaalisuudet ja ambivalenssit. Valotettiin, kuinka miesten itsevaltaisuus ja voimattomuus toimivat rinta rinnan, sekä pyrittiin pois yksinkertaistavista kaksijakoisista sukupuolikäsityksistä, kun tutkittiin valtaa ja alistussuhteita. Samalla kulttuuristen kuvien, maskuliinisuuden representaatioiden, tutkiminen eri historiallisissa vaiheissa ja nykyajan populaarikulttuurissa sekä mediatodellisuudessa valtasivat alaa sosiaalitieteellisen miestutkimuksen rinnalla.

Sukupuolentutkimuksen 2000-luvun muotikäsitteestä ’intersektionalisuudesta’ tuli keskeinen kolmannen aallon miestutkimukselle. Se tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa huomioidaan, kuinka ihminen elää sukupuolen ohella muiden sosiaalisten kategorioiden, kuten etnisyyden, iän, luokan, seksuaalisen suuntautumisen ja uskonnon risteymäkohdassa ja vuorovaikutusten alaisena. Ei siis riitä, että ottaa sukupuolen huomioon, vaan pitää nähdä, kuinka sukupuolisuus määrittyy moneen muunkin kategorian yhteisvaikutuksen kautta. On aivan eri asia olla valkoihoinen, keskiluokkainen homomies kuin tummaihoinen, työväenluokkainen heteromies. Yhdessä tilanteessa miestä määrittää

2. Queer-teorialla viittaamme teoriaperinteeseen ja tutkimuskenttään, jossa problematisoidaan ja kriittisesti tutkitaan seksuaalisuuden normeja sekä seksuaalisen ”normaaliuden” ja ”poikkeavuuden” kulttuurista ja sosiaalista rakentumista.

sukupuolta enemmän yhteiskuntaluokka, kun taas toisessa tilanteessa etninen tausta liittää ihmisiä yhteen sukupuolen ylittäen.

Kolmas aalto Suomessa

Suomalainen mies- ja maskuliinisuustutkimus vahvistui ja laajeni hiljalleen 2000-luvulla. Tematiikka on kiinnostanut ennen kaikkea uuden sukupolven tutkijoita ja väitöskirjatekijöitä eri tieteenaloilla, mutta ei juurikaan vaikutusvaltaisia akateemisten virkojen haltijoita. Tutkimuksen ”kolmas aalto” on näyttäytynyt tutkimuksen painopistealueiden kirjon kasvuna. Sosiaalipolitiikan ja sosiologian sekä kulttuurintutkimuksen representaatiotutkimuksen lisäksi miestutkimuksen uusia keskittyimiä on muodostunut historian tutkimukseen, kasvatustieteeseen sekä taide- ja kirjallisuustieteeseen – ei niinkään naistutkimukseen. Uutta on ollut se laajuus, jolla tutkimus on kiinnittynyt kansainväliseen ja pohjoismaiseen tutkimukseen ja teorianmuodostukseen. Vaikka tutkimusprojektien taustalla on havaittavissa pyrkimys edesauttaa perinteisten sukupuolikäsitysten ja -järjestysten kritiikkiä ja purkamista, tutkimus ei ole kohdistunut varsinaisesti sukupuoliseen emansipaatioon tai vastannut yhteiskunnallisten toimijoiden tarpeisiin. Kysymyksenasettelut ovat nousseet enemmän tieteellisestä ymmärtämisen halusta kuin tasa-arvopoliittisesta tarpeesta.

Merkittävää on ensimmäisten alan väitöskirjojen ilmestyminen. Niissä on tarkasteltu muun muassa miesten välistä ystävyyttä ja intiimiyttä, maskuliinisuuden rakentumista päiväkodeissa ja rock-bändeissä, miesten ruumiillisia kokemuksia urheilussa, maskuliinisuuksia kirjallisuudessa ja kuvataiteessa, koulupoikia ja kouluväkivaltaa, maalaisyhteiskunnan maskuliinisuuksia esi- sekä jälkiteollisella kaudella, asevelvollisuusarmeijan historiaa ja suomalaismiesten avioliittoja thaimaalaisten naisten kanssa.

Tutkimuksen yhdeksi painopistealueeksi on muodostunut väkivallan, sodan ja armeijan tutkimus, joka ei kansainvälisesti ole hallitsevassa asemassa. Siihen lienee yksi syy sotien merkitys kansallisessa itseymmärryksessä, johon liittyy Suomessa 1990-luvun aikana esiinnoussut uuisänmaallisuus, joka ammentaa 1920–1930-luvun sotilaallisesta nationalismista. Tutkimuksen voi nähdä reaktiona siihen. Toinen syy on niin kutsutun 'uuden sotahistorian' esiintulo, jossa tutkitaan sodan ja asevoimien sosiaali-, kulttuuri- ja sukupuolihistoriaa (ks. Ahlbäck tässä kirjassa). Kolmas syy on raadollinen: vähäisen tutkijamäärän takia riittää puolen tusinaa miestä ja naista, jotka kiinnostuvat samoista kysymyksenasetteluista, niin siitä jo kehittyä suomalaisen miestutkimuksen keskeinen alue.

Määrällisesti eniten Suomessa on kuitenkin tehty isyystutkimusta, jonka suhde sukupuolen käsitteeseen on osittain ollut ohutta. Maskuliinisuutta tai sukupuolta yleensä ei ole teoretisoitu. Isyystutkimusta hallitsee myös ajatus, että muuttamalla isiä muutetaan miehiä ja suomalaista maskuliinisuutta. (Ks. Aalto; Lammi-Taskula tässä kirjassa.) Samaten on tehty homoseksuaalisuus- ja queertutkimusta, jonka yhteys miestutkimukseen on kuitenkin heikkoa. Pedagogiikan alalla on kuitenkin julkaistu joitakin tutkimuksia, joissa miestutkimuksen käsitteet ja teoriat ovat olleet keskeisiä. Nämä koulupoikia, kouluväkivaltaa ja poikien ystävyyttä koskevat tutkimukset ovat siitakin poikkeuksellisia, että niihin liittyen on myös käynnistetty sovellettua tutkimusta, jonka tavoitteena on kehittää uusia sukupuolitietoisia käytäntöjä kasvatusalan ammattilaisten käyttöön. (Ks. Manninen; Huuki tässä kirjassa.)

Kulttuuritieteiden tutkijoiden voimakkaasti lisääntyneen kiinnostuksen myötä on viimeisen vuosikymmenen aikana saatu paljon uutta tietoa suomalaisten maskuliinisuuksien historiallisista muutosprosesseista, miesihanteista ja -stereotyyppioista sekä maskuliinisuuteen liittyvistä symboleista ja identiteeteistä. Tasa-arvopolitiikan tarpeisiin tarvittaisiin kuitenkin paljon enemmän sosiaalipolitiikan ja sosiologian alan miestutkimusta, jossa saataisiin määrällistäkin

tietoa miesten ja poikien elämästä. Varsinkin politiikan tutkimuksen kentällä eli valtiotieteilijöiden keskuudessa kiinnostus miestutkimusnäkökulmiin on ollut lähes olematonta.

Suomen Miestutkimuksen Seura

Suomen Miestutkimuksen Seura (SuMS) perustettiin vuonna 2007 kokoamaan yhteen eri tutkijoita, järjestämään alan seminaareita ja tutkijatapaamisia sekä tiedottamaan julkiselle sanalle miestutkimuksesta. Seuran pääasiallisena tavoitteena on ollut alan tutkijayhteisön vahvistaminen ja laajentaminen. Koordinoivien tahojen puuttuessa yhteistyö eri alojen miehiä ja maskuliinisuuksia tutkivien tieteenekijöiden välillä on ollut satunnaista ja hyvin pienimuotoista. Monet tutkijat eivät halua identifioitua miestutkijoiksi. He ennemmin samastuvat laajempaan ja vanhempaan nais- ja sukupuolentutkimuksen kenttään ja pitävät kenties miestutkimuksen eriytymistä omaksi kentäksi sukupuolipoliittisesti epäilyttävänä. Toisaalta monet miehiä, poikia ja maskuliinisuuksia tutkivat henkilöt eivät ole tulleet aiheeseen varsinaisesti sukupuolentutkimuksen vaan jonkun muun tieteenalan sisältä ja identifioituvat pikemminkin tähän emoppialaansa.

Seuran hallituksessa on käyty keskustelua muun muassa etuliitteen 'kriittinen' tarpeellisuudesta. Mihin tarvitaan termiä, joka liittyy tutkimuksen feministiseen tutkimukseen tai tasa-arvopoliitiikan valtavirtaan, kun siitä erottautuvaa tutkimusta ei muutamaa teosta lukuun ottamatta ole ilmestynyt, eikä tätäkään tutkimusta ole torjuttu. Muualla Pohjoisessa termiä 'kriittinen' ei käytetä, koska sijoittuminen sukupuolentutkimuksen viitekehykseen ja sitoutuminen naisten ja miesten emansipaatioon on itsestään selvyyttä.

Miestutkimuksella ei ole ollut käyttövoimana sellaista naisliikkeen aktivismia ja poliittista omistautumista kuin naistutkimuksella

oli 1970–1980-luvulla, mikä luultavasti olisi ajanut voimakkaampaan yhteisömuodostumiseen ja identiteettirakentumiseen. Kriittisen miestutkimuksen alkuvaiheessa 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla Suomessa ei edes ollut miesjärjestöjä. Myöhemmin tutkijoiden ja miesliikkeessä toimivien miesaktivisten ja miesasiamiesten välillä ei ole ollut paljoakaan vuoropuhelua. SuMS ei liittynyt Miesjärjestöjen keskusliittoon vuonna 2011 kutsusta huolimatta, koska yhdistyksen vuosikokouksessa todettiin, että SuMS on tieteellinen yhdistys, jonka hallituksen jäsenet eivät voi edustaa jäsenistönsä miespoliittisia mielipiteitä. Yhdistys tarjoaa kuitenkin pyydettyä asiantuntemusta miesjärjestöille, virkamiehille, päättäjille ja medialle.

Miestutkimuksen nykyisyys ja tulevaisuus Suomessa

Mies- ja maskuliinisuustutkimus Suomessa on kehittynyt empiiriseksi ja teoreettiseksi teema-alueeksi, jossa tutkijoita yhdistää tutkimuskohde: miehet, pojat ja maskuliinisuudet. Siitä voi ammentaa virikkeitä ja näkökulmia omaan tutkimukseensa jollain vakiintuneella tieteenalalla kuten sosiologiassa, historian tutkimuksessa ja kulttuurintutkimuksessa. Sen ympärillä voi myös käydä poikkitieteellistä keskustelua eri oppialojen välillä ja näin kehittää moniulotteisempia analyyseja miehistä, pojista ja maskuliinisuuksista. Tätä jälkimmäistä on kuitenkin Suomessa harrastettu valitettavan vähän.

Mies- ja maskuliinisuustutkimuksen kehittymistä jarruttaa miestutkijoiksi identifioituvien tutkijoiden vähäisyys. Useimmat piipahtavat mieskysymyksissä, mutta eivät jatka tutkimusta näiden teemojen parissa. Sen sijaan opiskelijoiden kiinnostus aiheeseen on innokasta. Tässä ongelmaksi nousee se, että mies- ja maskuliinisuustutkimus ei ole institutionalisoitunut osaksi akateemista elämää. Yhdessäkään suomalaisessa yliopistossa ei ole työsuhteessa miestutkimusta tuntevaa henkilöä, joka voisi edistää tätä teema-

aluetta osana työtään. Opetus on koko ajan perustunut satunnaisiin luento- ja seminaarikursseihin. Miestutkimukseen liittyvät opintokokonaisuudet ja opetus lisääntyivät 2000-luvun alkupuoliskolla lähes kaikissa naistutkimuksen yksiköissä jopa siinä määrin, että Joensuun (nyk. Itä-Suomen) yliopistoon naistutkimuksen (nyk. sukupuolentutkimus) peruskurssin rinnalle tuli kriittisen miestutkimuksen peruskurssi sekä muita opinto- ja tenttikokonaisuuksia. Yliopistojen perusopetuksen määrärahojen leikkaukset ovat kuitenkin pyyhkineet miestutkimuksen pois siinä määrin, että lukuvuonna 2011–2012 ei opetusta järjestetä muutamaa kurssia ja paria luentoa lukuun ottamatta opiskelijoiden vaatimuksista huolimatta. On ristiriitaista, että samaan aikaan, kun myös yhteiskunnalliset päättäjät kaipaavat kipeästi tietoa miehistä ja pojista ja tuovat sen eri yhteyksissä julki, sille ei saada taloudellisia resursseja.

Miestutkimus tuskin eriytyy tulevaisuudessakaan omaksi tieteenalaksi. Siihen sillä ei ole tarpeeksi kiinteää ja omaleimaista teoreettista tai menetelmällistä ydintä tai perinnettä, vaan se on luonteeltaan hyvin poikkitieteellistä. Eriytymiselle ei ole myöskään sellaista tutkimuspoliittista tarvetta kuin mitä oli aikoinaan naistutkimukselle. Sen sijaan olisi tärkeää, että miesten ja maskuliinisuuksien tutkimus ja opetus vakiintuisivat luonnolliseksi osaksi sukupuolen- ja naistutkimuksen yksiköiden ja oppiaineiden toimintaa ja että sen kysymyksenasetteluja ja näkökulmia ylipäänsä sisäistettäisiin osaksi kaikkien eri tieteenalojen sukupuolisensitiivistä tutkimusta. Aiempaa tiiviimpi kansallinen ja pohjoismainen verkostoituminen tämän tutkimustematiikan ympärille olisi myös tärkeää kriittisen dialogin ja tutkimuksen laadullisen kehittymisen kannalta. Toinen haasteellinen alue, jota olisi syytä kehittää, on tutkimuksen yhteistyö miestyön kanssa.

Kun ajatellaan mies- ja maskuliinisuustutkimuksen tulevaisuutta Suomessa, sen suhdetta politiikkaan ei voi olla pohtimatta. Koko tutkimuskentän ilmaantuminen ja olemassaolo poliittisena ilmiönä on seurausta 1960-luvulta alkaneen toisen aallon feminismin aka-

teemisestä ja poliittisesta vaikutuksesta. Viimeisen vuosikymmenen aikana suhde poliittiseen kenttään on kuitenkin saanut uuden ulottuvuuden sitä myötä, kun miesten ja poikien huomioiminen tasa-arvopolitiikassa ja varsinkin isyyden politiikassa on luonut uudenlaisen yhteiskunnallisen tilauksen mies- ja poikatutkimustiedon tarpeelle.

Ruotsissa ja Norjassa uusi poliittinen tilaus on jo näkynyt konkreettisesti tutkimusmäärärahoina ja jopa virkoina. Tanskassa sen sijaan tilanne on hyvin Suomen kaltainen tai jopa huonompi siinä, että sukupuolentutkimuksen määrärahat ylipäänsä on leikattu kovien arvojen hallitusten toimesta eikä korvamerkittyjä määrärahoja miestutkimukselle ole myönnetty. Nähtäväksi jää, toistuuko tälläkin alalla kuvio, jossa Suomi seuraa ruotsalaista progressiivista yhteiskuntapolitiikka 10–20 vuoden viiveellä. Toisaalta, jos maskuliinisuus teemana ja näkökulmana jatkaa vahvistumistaan vakiintuneiden tieteenalojen sisällä, sen kehitys ei ehkä ole niin kovin riippuvainen korvamerkityistä määrärahoista, jotka tietenkin tullessaan myös ohjaavat tutkimusta tietynlaisiin yhteiskunnassa tärkeinä pidettyihin teemoihin. Näistä miehet ja tasa-arvopolitiikka -aihe on ehkä keskeisin, mutta valitettavasti juuri tämä alue ei ole kiinnostanut tutkijoita Suomessa (ks. Malmi tässä kirjassa). Kansainvälisesti tutkimusta on jonkin verran mutta yksipuolisesti. Tämä on haaste tulevalle suomalaiselle mies- ja maskuliinisuustutkimukselle.

Kirjallisuus

- Ahokas, Pirjo & Lahti, Martti & Sihvonen, Jukka (toim.) (1993), *Mieheyden tiellä. Maskuliinisuus ja kulttuuri*. Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylä.
- Autonen-Vaaranieniemi, Leena (2009), *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Tampere University Press, Tampere.
- Carrigan, Tim; Connell, R.W. & Lee, John (1985), Towards a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society* 14:5, 551–604.
- Haavio-Mannila, Elina (1968), *Suomalainen nainen ja mies – asema ja muuttuvat roolit*. WSOY, Helsinki.

- Hearn, Jeff; Emmi Lattu & Teemu Tallberg (2003), Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa, *Naistutkimus–kvinnoforskning* 16:1, 18–29.
- Hekanaho, Livia (2006), *Yhden äänen muotokuvia: queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hoikkala, Tommi (toim.) (1996), *Miehenkuvia. Väliähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hänninen, Jorma (1992), Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja viritettyneet subjektit. *Naistutkimus–kvinnoforskning* 5:2, 26–33.
- Jokinen, Arto (toim.) (1999), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press, Tampere.
- Jokinen, Arto (2000), *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere University Press, Tampere.
- Jokiranta, Harri (2003), *Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa*. Tampere University Press, Tampere.
- Lehtonen Jukka (toim.) (1999), *Homo fennicus. Miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa*. Sosiaali- ja terveysministeriö, Naistutkimusraportteja 1/1999.
- Lehtonen, Mikko (toim.) (1995), *Aatamin puvussa. Liaanilla Hemingwaysta Königiin*. Tampereen yliopisto, Yleinen kirjallisuustiede, Tampere.
- Mellström, Ulf (2008), Pääkirjoitus. *Norma* 3:1, 1–4. [<http://www.idunn.no/ts/norma/2008/01/leder>] (luettu 9.1.2012)
- Miestä päin – keskustelua miestutkimuksesta* (1986), Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita 7/1986, Helsinki.
- Roos, J-P & Eeva Peltonen (toim.) (1994), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkertoista*. SKS, Helsinki.
- Siltala, Juha (1994), *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Otava, Helsinki.
- Sipilä, Jorma & Arto Tiihonen (toim.) (1994), *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Vastapaino, Tampere.
- Soilevuo-Grønnerød, Jarna (2005), *Miesten kesken, naisen silmin. Tutkijanaisten naistutkimuksia miesten välisistä suhteista*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Suomen Miestutkimuksen Seuran verkkosivut, [<http://www.miestutkimus.fi/>] (luettu 2.1.2012)
- Tihinen, Juha-Heikki (2008), *Halun häilyvät rajat. Magnus Enckellin teosten maskuliinisuuksien ja feminiinisyysien representaatioista ja itsen luomisesta*. Taidehistorian seura, Helsinki.
- Tiihonen, Arto (2002), *Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä - ja urheilijoita?* LIKES, Jyväskylä.
- Östman, Ann-Catrin (2000), *Mjölck och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssambälle ca 1870-1940*. Åbo Akademi, Åbo.